

ПРЕПЕВИТЕ НА ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ НА РУСКИ ЈАЗИК

Емил Ниами

Руски центар

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје

eniami@ukim.edu.mk

Апстракт: Статијата има за цел да направи инвентар на препевите на поезијата на Ацо Шопов на руски јазик во Советскиот Сојуз и во Руската Федерација, со цел да се види колкава била заинтересираноста на советската/руската читателска публика за овој македонски автор. Во исто време се врши и куса анализа на препевите на различни стихови на Шопов од различни периоди, при што се става акцент на оние делови коишто се суштествени за разбирањето на делото што се разгледува, без да се навлегува во слободата на преведувачот/препејувачот.

Клучни зборови: *превод, препев, антологија, стихови, Шопов*

Ацо Шопов како поет не ѝ е непознат на рускојазичната публика. Уште во времето на постоењето на СССР и на СФРЈ тој е еден од писателите којшто влегува во антологиите на југословенската поезија, застапен е во сите поголеми зборници, како и во енциклопедиски изданија. Шопов како автор е еден од поетите кој задолжително се наоѓа и во антологиите на современата македонска поезија, и истовремено е застапен во студиските програми по македонска литература. Имајќи го предвид сево ова, а користејќи ги информациите што ни се достапни, сакаме да направиме кус преглед на препевите на стиховите на Шопов на руски јазик, а исто така и да приопштиме неколку од нив на македонската јавност.

За првпат името на Ацо Шопов во тогашниот Советски Сојуз се појавува во 1957 година во збирката „Поетите на Југославија“, за којашто изборот ќе го направи Голенишчев-Кутузов. Во тие моменти изборот на поезијата од Југославија приредувачот го насочува кон воената поезија. Со оглед на фактот што односите помеѓу СФРЈ и СССР во тој период се наоѓаат во ќор-сокак, откако социјалистичката држава на Јужните Словени одби да се припојува

кон Источниот блок, а сепак никој во СССР не сакаше да обелодени дека постои и друг начин да се биде социјалистичка земја, нормално беше да се обрне внимание токму на оваа тема. Во зборникот Ацо Шопов е претставен со две стихотворби и тоа „Партизанска пролет“ и „Во тишина“. Првата, секако соодветствувала на она што го наложувала советската цензура, додека „Во тишина“ влегува како еден вид лична карта на писателот, со оглед на тоа што и во тој период Шопов бил препознаван токму по овие стихови. Голеничшев-Кутузов како одличен познавач на јужнословенската литература целиот избор го направил на начин да ја задоволи цензурата (иако книгата излегува по смртта на Сталин), но и да ги претстави препознатливите дела на југословенската поезија. И двата препеви се на Никита Разговоров.

Во тишина

Ако носиш нешто неизречено,
нешто што те притиска и пече,
закопај го во длабока тишина,
тишината сама ќе го рече.

В тишине

Если что-то не может облечься в слова,
жжет и на душу тяжестью ляжет,
спрячь же это на дно тишины,
и сама тишина все расскажет.

Иако куси, овие стихови на Шопов претставуваат вистински предизвик за препев, со оглед на фактот што преведувачот си дал себеси за задача да изврши поетски превод, со задржување на лириката, но не пренебрегнувајќи ја семантиката. Ова е мошне важно, зашто само на тој начин поезијата во препев може да се восприеми како поезија, оти, како што забележува С.Ф. Гончаренко „...имено поетските преводи понекогаш влијаат врз целосното бришење на границата помеѓу оригиналното и преведувачкото творештво“ [Гончаренко, 1999: 114]. Во дадениов случај Расказов мошне умесно игра со зборовите, овозможувајќи му на рускиот читател максимално да ја осознае и почувствува поезијата на Шопов во целина.

Веќе во 1963 година поезијата на Шопов ќе се најде во антологијата „Поети на Југославија 19 – 20 век“ („Поэты Югославии XIX – XX веков“). На девет страници ќе се најдат препевите на „Очи“, „Во тишина“, „Нотр Дам“, „Ветрот носи убаво време“ и „Во секој град“ во препев на Лев Штејнберг, Никита Разговоров и Владимир Корчагин.

Во 1964 година поетот Александар Петровиќ Романенко ја подготвува првата и единствена стихозбирка со преводи на поезијата на Ацо Шопов која ја насловува како „Ветрот носи убаво време“ („Ветер приносит погожие дни“). Препевите на песните ги прави поетот Јуриј Левитански заедно со Станислав Куњаев, Никита Разговоров, Владимир Корчагин, Вадим Сикорски и Игор Федорин. Во својот предговор советскиот поет Романенко ја истакнува важноста на Ацо Шопов не само за македонската, односно југословенската,

ами и за европската поезија воопшто: „Во македонската поезија, којашто во текот на многу векови е откината од заедничките текови на европската литература и која дури во последниве две децении доби услови за свој развој, творештвото на Ацо Шопов открива нов поетски свет, една од хипостазите на она огромното, што ние го нарекуваме современост“ .

Трета молитва на моето тело

Што си : девојка, жена, мајка?
Што си
ти што бдееш пред овој храм
во кој со тишина се лечи
телото мое молитвено што клечи.
Светлина ли, мрак ли твоето идење
му носи.

Што си : девојка, жена, мајка, што си?

Што си ти застаната со спокој темен
пред ова тело чиј глас со виј го гони
ветрот што лута под тајни небосклони,
чиј глас е жед и виј на вијот земен.
Што си ти застаната со спокој темен?

Што си ти : девојка, жена, мајка,
ти – скаменета пред влезот на овој
храм со моќно име: ПОБЕДУВАМ,
па ова тело возвишено го крена.
Што си ти : девојка, мајка, жена?

Третья молитва

Женщина, кем ты приходишься мне:
матерью, дочерью или женою?
Что же ты молча стоишь надо мною?
Здесь мое тело лежит в тишине.
Женщина, кем ты приходишься мне?

Женщина, что же ты молча стоишь?
Может быть, слышишь мой голос летящий
и возмущающий тайную тишь,
и о земле бесконечно скорбящий?
Женщина, что же ты молча стоишь?

Женщина, кем ты приходишься мне:
матерью, дочерью или сестрою?
Не побежден я на этой земле.
Что же ты скорбно стоишь надо мною?
Женщина, кем ты приходишься мне?...

Обидот на Станислав Куњаев за препев на една од „молитвите“ на Шопов завршува со аломорфизам. Причините за ова не мора да се бараат исклучиво во преведувачот, со оглед на тоа што станува збор за историско раздобје на зацврстувањето на придобивките од комунизмот во СССР и негово поактивно пропагирање по вакуумот што беше создаден по смртта на Јосиф Сталин. Употребата на зборови како што се „храм“ или „молитвено“ во моменти на активно пропагирање на атеизмот во општеството веројатно не било сосема умесно. Но, дури и на оној што не го познава рускиот јазик со само еден поглед ќе му стане јасно дека преведувачот си „зел премногу авторска слобода“ и ги нарушил принципите на поетскиот превод.

Следната 1965 година излегува од печат збирката „Стихови на другарите – поетите на Бугарија, Унгарија, ГДР, Полска, Романија, Чехословачка, Југославија“ („Стихи друзей — поэтов Бугарии, Венгрии, ГДР, Польши, Румынии, Чехословакии, Югославии“), каде што Шопов е застапен со само една песна – „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“.

По повод 30 години од завршувањето на Втората светска војна во Москва излегува збирката „Писателите против фашизмот. Дела на писателите од социјалистичките земји на Европа“ („Писатели против фашизма. Произведения писателей социалистических стран Европы“) каде што Шопов е застапен со само една песна, секако станува збор за „Очи“.

Следната година исто така во Москва излегува антологијата „Поезијата на Југославија во превод на руски поети“ („Поэзия Югославии в переводах русских поэтов“), во препев на Станилав Јурјевич Куњаев излегуваат „Втората“ и „Деветта молитва на моето тело“.

Истата година излегува и уште една антологија насловена како „Поезија на социјалистичките земји од Европа“ („Поэзия социалистических стран Европы“). Во неа влегуваат песните „Љубов“, „Чудак“, „Промената“, „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“ и „Будење“.

Во 1981 година излегува и збирката „Поезија на современа Југославија“ („Поэзия современной Югославии“) каде Шопов е застапен со 8 песни: „Кога ти е најтешко“, „Од кај таква жестина во твојот глас“, „Нотр Дам“, „Раѓањето на зборот“, „Треба да бидеме подобри“, „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“, „Те спомнам ли“, „Пред расцутување на фланбоајаните“.

Во периодот кога веќе се насирале паѓањето на Источниот блок и на социјализмот во Европа, надежта за продолжување на социјалистичкото единство во СССР продолжи. За првпат во Советскиот Сојуз се појавува антологија на современата македонска поезија насловена како „Корени и ѕвезди: современа македонска поезија“ („Корни и звезды: современная македонская поэзия“) во избор на Владимир Огнев. Во неа Ацо Шопов е застапен со дури 21 песна: „Лузна“, „Раѓањето на зборот“, „Август“, „Баобаб“, „Пред расцутување на фланбоајаните“, „Жена во ивернажот“, „Настан на езерскиот брег“, „Загледан во океанот“, „Во Штип и во Жоал“, „Сам со својот пламен во градите“, „Будење“, „Обична улица“, „Илузија“, „Во сонот на црната жена“, „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“, „Деветта молитва на моето тело“, „Од кај таква жестина во твојот глас“, „Кога ти е најтешко“, „Лов на езеро“, „Утре“.

По распаѓањето на двете федерации – Советскиот Сојуз и Југославија – македонската поезија почна да се третира одделно од југословенската. Во таа насока во 1997 година во Москва излегува антологија на македонската поезија насловена како „Наспроти сонцето. Македонска поезија Х1Х – ХХ век во превод на руски“ („Навстречу солнцу. Македонская поэзия Х1Х – ХХ веков в русских переводах“), каде што е направен опширен избор на поети од Македонија, така што секој од нив, вклучувајќи го и Ацо Шопов, е претставен со само неколку стихотворби.

Во 2002 година по повод Денот на словенската писменост и култура во Москва издавачката куќа „Радуга“ ја објави серијата „Од век до век. Словенска поезија ХХ – ХХ1“ („Из века в век. Славянская поэзия ХХ – ХХ1“), во која излегува

и посебна книга за македонската поезија. Во неа Ацо Шопов е застапен со пет стихотворби: „Настан на езерскиот брег“, „Знам, ти сега сама замислена минеш“, „Кога ти е најтешко, кога ти се чини“, „Лов на езеро“ и „Утре“. Она што е особено важно за оваа антологија е што стиховите поместени во неа се на македонски (левата рака на читателот) и на руски јазик (десната рака на читателот) што е мошне важно за восприемањето на читателот.

Настан на езерскиот брег

Веста прелета секавично
и сиот народ слезе на езерскиот брег
каде тој лежеше преморен и забревтан од долгиот пат,
тој крилест коњ со свездена светлина во очите,
со сибирско иње во ноздрите,
со сахарска песочна прав во гривата.
Сиот свет го обиколи, ги прелета сите мориња и океани
и одвај смогна сили да се спушти тука на родното езеро
за да се напие бистра вода, ладна и лековита.
Слета и легна на брегот, забревтан од долгото патување,
легна крај езерото, а немаше сили да го направи
последниот напор: да се нурне во водата бистра и лековита
што ќе му ги собере силите
и ќе му го поврати животот.
Собраниот народ се туркаше и мрмореше крај него:
жените му се молеа на бога милозливо, децата цараа со очите
за едни од мажите тоа беше невидена лудост,
за други попусто патување и бесцелен летот,
додека за него тоа беше највисока смисла на животот
да ја открие родината откривајќи го светот.
Три дни лежеше тој крај водата езерска
без сили да се соझे,
три дни ни стануваше ни умираше.
Три дни народот чекаше трпеливо,
а четвртиот ден почна полека да се прибира дома
оставајќи го сам коњот на езерото.
И токму последниот човек тргна да си оди
кога плисна пороен дожд и езерото почна да нараснува
а бранови да го заплискуваат коњот крај езерото.
Од бистрата вода и лековита соземен
коњот 'рзна неколку пати колку што грлото можеше да го додржи,
а народот исплашен почна да се враќа назад

и без да сака го виде коњот како се нурка во езерото
како се игра со брановите и пие вода бистра и лековита.
Сево ова траеше само неколку мига,
а потоа коњот излезе на брегот
и повторно се вивна нагоре како првпат да го започнува летот,
носејќи ја со себе својата највисока смисла
откривајќи ја родината да го открие светот.

Случај на брегот на озеро

Доелтела вест скорая,
и на брег спустился народ,
где лежал он, запыхавшийся, усталый од долгого пути
крылатый конь со звездным блеском в глазах,
с сибирским инеем в ноздрах,
с покрытой пылью Сакары гривую.
Обскакал он весь свет, пролетал над морями и океанами
и едва нашел силы опуститься возле родного озера,
чтоб угоститься холодной водой, прозрачной, целебной.
Опустился и лег на брег, задыхаясь от долгой дороги,
лег возле озера, да силы покинули,
и не смог он нырять в целебную воду,
чтобы силы его восполнила
и жизнь ему воротила.
Вокруг собрался народ, толкался и разговаривал;
дети глядели, женщины молили Господа,
одни мужчины его сумасшедшим считали,
другие считали, что полет его напрасен и бесцелен,
а он видел в нем высший смысл своей жизни –
открыть свою родину, открыть мир целый.
Он три дня полежал около озера,
никак не мог собраться с силами,
три дня ни встать, ни умереть не мог,
три дня народ ждал терпеливи,
на четвертый стал по домам расходиться,
конь один остался возле озера.
А когда последний человек удалился,
зарядил сильный дождь, поднялось озеро,
и достигли болны коня, что лежал у озера.
Исцелила коня вида целебная,
и раздалось его веселое ржание,

стали возвращаться перепуганные люди
и увидели, как ныряет конь в озере,
как играет он с волнами веселыми
и пьет воду прозрачную и целебную.
Все это длилось не дольше мига,
и тут же конь вышел на берег
и взвился ввысь, словно впервые летать научился,
неся с собой высший смысл жизни –
открыть свою родину, открыть мир целый.

Веројатно како посовремен, препевот на Владимир Корнилов е во согласност со принципите на поетскиот превод и на теоријата на превод воопшто. Имено, преведувачот во овој случај го става „преводниот текст во жив литературан процес, во културната традиција и меморијата на литературата на оној јазик на кој е создаден“ што всушност е во полза на поетскиот превод [Гончаренко, 1999: 114].

По објавувањето на оваа антологија од 2002 година повеќе не се објавувани други препеви на Ацо Шопов на руски јазик (според сознанијата што авторот на оваа статија ги поседува во моментот). Во годината во која се прославуваат 100 години од раѓањето на овој великан на македонската поезија постојат повеќе засега необјавени препеви на негови стихови на руски јазик коишто, во најголем дел, ги имаат направено студентите-македонисти од Русија. Секако, овој податок е мошне важен, со оглед на фактот што кај руските македонисти од сите генерации постои интерес за препев на стиховите на Шопов на руски, така што оваа можност треба да се прифати како можност за негово повторно приопштување на руската читателска публика.

Користена литература:

- [1] Балашов Н.И., Структурно-реляционная дифференциация знака языкового и знака поэтического. - Изв. АН СССР. Отделение лит. и яз., 1982.-N2.
- [2] Бахтин М., Вопросы литературы и эстетики. - М., 1975.
- [3] Гончаренко С.Ф., Поэтический перевод и перевод поэзии: константы и вариативность // Тетради переводчика. Вып. 24. М.: МГЛУ, 1999. С. 107–122
- [4] Из века в век. Поэзия Македонии, Москва, 2002
- [5] Корни и звезды. Современная македонская поэзия, Москва, 1988
- [6] Навстречу солнцу. Македонская поэзия XIX–XX веков в русских переводах, Москва, 1997

- [7] Проскурнина М.Б., Переводы и восприятие македонской литературы в России и русской литературы в Македонии/ М.Б. Проскурнина // *Philological Studies* Vol 5 No 2, 2007, С. 258–263
- [8] Швейцер А.Д., Семантико-стилистические и прагматические аспекты перевода. Иностранные языки в школе. 1971. - N 3.
- [9] Шешкен А.Г., Роль русско-македонских литературных связей в развитии литературы Македонии / А.Г. Шешкен // Труды Международного конгресса исследователей русского языка «Русский язык: исторические судьбы и современность». «Сравнительное литературоведение. Стилистические аспекты». М., 2007. С. 705–706
- [10] Шопов А., Ветер приносит погожие дни, составитель А. Романенко, переводчик Ю. Левитанский, Москва, 1964.

THE ADAPTATIONS OF ACO ŠOPOV`S POETRY IN RUSSIAN LANGUAGE

Emil Niami

Ss. Cyril and Methodius University, Skopje

Summary: This article is dedicated to the translations of Aco Šopov's poetry into Russian. It reviews the editions that appeared in the USSR and the Russian Federation, in which Šopov's lyrics are represented. Also, with short comments, we briefly refer to several Russian translations.